

The Approach of Iranian Criminal Law and European Union Law in Dealing with Narcotics and Psychotropic Substances

Mehrzaad Houshmandi¹, Masoud Heydari^{2*}, Mohammad Reza Shadmanfar³, Mahmoud Ashrafi Mahabadi⁴

1. Ph.D. student of criminal law and criminology, Islamic Azad University, Isfahan branch (Khorasgan), Isfahan, Iran

2. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran

3. Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Administrative Sciences and Economics, Isfahan University, Isfahan, Iran.

4. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 35-52

Article history:

Received: 23 Jul 2024

Edition: 22 Sep 2024

Accepted: 25 Oct 2024

Published online: 6 Nov 2025

Keywords:

narcotics, psychoactive substances, death penalty, Iran, European Union.

Corresponding Author:

Address:

Orchid Code:

Email:

masoud_heidari2@yahoo.com

ABSTRACT

Background and Aims: The purpose of this article is to examine the approach of Iranian criminal law and European Union law in dealing with drug and psychotropic drug trafficking.

Materials and Methods: This article is descriptive and analytical. Materials and data are also qualitative and data collection was used to collect materials and data.

Ethical Considerations: In this article, the originality of the texts, honesty and trustworthiness are observed.

Findings: The establishment of new laws of criminal procedure and Islamic punishment in 1392 and the addition of Article 45 to the anti-narcotics law in 1396 by the parliament has largely provided the ground for the implementation of the government's international obligations regarding international procedural standards. Nevertheless, the application of the death penalty in crimes related to drugs and psychotropic substances is criticized by some domestic jurists and international institutions. The 2013-2020 strategy of the European Union in the field of narcotics revolves around two main axes, i.e. reducing the demand for narcotics and reducing the supply of narcotics, and in this context, it follows three main approaches, i.e. coordination, international cooperation and information, research, monitoring and evaluation.

Conclusion: It is necessary for the legislator to implement the international obligations of the government in the field of effective fight against narcotics and psychotropic substances, while paying attention to the requirements of human rights, by enacting laws that are in line with the aforementioned international treaties or by repealing laws that are contrary to them.

Cite this article as:

Houshmandi M, Heydari M, Shadmanfar MR, Ashrafi Mahabadi M. The Approach of Iranian Criminal Law and European Union Law in Dealing with Narcotics and Psychotropic Substances. *Economic Jurisprudence Studies*. 2025.

رویکرد حقوق کیفری ایران و حقوق اتحادیه اروپا در مواجهه با مواد مخدر و روانگردان

مهرزاد هوشمندی^۱، مسعود حیدری^{۲*}، محمدرضا شادمانفر^۳، محمود اشرا فی مهابادی^۴

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

۲. دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۳. استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۴. استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: قاجاق مواد مخدر و روانگردان، یکی از چالش‌های ایران و اتحادیه اروپاست. بر همین اساس هدف مقاله حاضر بررسی رویکرد حقوق کیفری ایران و حقوق اتحادیه اروپا در مواجهه با مواد مخدر و روانگردان است.

مواد و روش‌ها: مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

ملاحظات اخلاقی: در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: وضع قوانین جدید آیین دادرسی کیفری و مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ و نیز الحاق ماده ۴۵ به قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۹۶ توسط مجلس تا حد زیادی زمینه اجرای تعهدات بین‌المللی دولت را در خصوص استانداردهای بین‌المللی دادرسی فراهم کرده است. با این وجود، باز هم اعمال مجازات اعدام در جرایم مرتبط با مواد مخدر و روانگردان، مورد انتقاد برخی حقوق دانان داخلی و نهادهای بین‌المللی است. راهبرد ۲۰۱۳-۲۰۲۰ اتحادیه اروپایی در زمینه مواد مخدر، حول دو محور اصلی یعنی کاهش تقاضای مواد مخدر و کاهش عرضه مواد مخدر می‌چرخد و در این زمینه، سه رویکرد اصلی یعنی هماهنگی، همکاری بین‌المللی و اطلاعات، پژوهش، نظارت و ارزیابی دنبال می‌نماید.

نتیجه: لازم است قانون‌گذار با وضع قوانین همسو با معاهدات بین‌المللی موصوف یا با نسخ قوانین مغایر با آنها، موجبات اجرای تعهدات بین‌المللی دولت را در زمینه مبارزه مؤثر با مواد مخدر و روانگردان، در عین توجه به الزامات حقوق بشر، فراهم نماید.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۳۵-۵۲

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۰۲

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۸/۱۵

واژگان کلیدی:

مواد مخدر، مواد روان‌گردان، مجازات اعدام، ایران، اتحادیه اروپا

نویسنده مسئول:

مسعود حیدری

آدرس پستی:

ایران، اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی.

کد ارکید:

پست الکترونیک:

masoud_heidari2@yahoo.com

۱. مقدمه

تهدید می‌کند (بهره، ۲۰۱۳، ۲۳۸). با توجه به مرزهای گسترده ۱۹۲۵ کیلومتری ایران با افغانستان و پاکستان به‌عنوان دو کشور اصلی تولیدکننده تریاک و هروئین، امکان استفاده قاچاقچیان از ایربهران، هم به‌عنوان بازاری برای مصرف و هم کانالی برای ترانزیت موادمخدر فراهم شده است (شایگان؛ رحمانی کالکوب، ۱۳۹۸، ۱۰۳ - ۱۰۲). علاوه بر کشور ایران قاچاق مواد مخدر و مواد روان گردان یکی از معضلات سایر کشورها از قبیل کشورهای اتحادیه اروپا هست؛ به طوری که قاچاق مواد مخدر از مهم ترین تهدیدات امنیتی امروز اتحادیه اروپا به شمار می‌رود و همین امر موجب شده است تا مبارزه با جرایم سازمان یافته و قاچاق مواد مخدر اولویت اتحادیه اروپا، کشورهای عضو و شرکای بین‌المللی آن قرار بگیرد. اتحادیه اروپایی و دولت‌های عضو آن، در طول دو دهه گذشته، رویکرد اروپایی به منظور مورد توجه قرار دادن مواد مخدر به طور پیوسته را دنبال نموده‌اند. البته ورود اتحادیه اروپایی به حوزه‌های مسایل کیفری از جمله مواد مخدر به صورت منسجم بسیار دیر صورت گرفت و در واقع اولین بار در سال ۱۹۹۳ میلادی با صدور سندی تحت عنوان (امور دادگستری و داخله) به موجب پیمان ماستریخت ۱۹۹۳ میلادی به عنوان یک سند بنیادین در حوزه سیاست خارجی اتحادیه اروپایی مورد تبعیت قرار گرفت (خوش‌صحیت یزدی، ۱۴۰۲، ۵). در حوزه مواد مخدر، پیش از انعقاد پیمان ماستریخت، واکنش اتحادیه اروپایی در مقابله با مواد مخدر به طور عمده تحت الشعاع بند ج ماده ۲۶ کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با مواد مخدر ۱۹۸۸ میلادی بود که در آن (سازمان‌های اقتصادی

اعتیاد به مواد مخدر به‌عنوان یکی از جدیترین مسئله اجتماعی بسیاری از کشورها، وجوه مختلف جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، حقوقی، سیاسی و... دارد. به اعتقاد تحلیل‌گران اجتماعی، اعتیاد به این مواد، زمینه‌ساز بروز بسیاری از آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی است (عرفانی؛ مصطفایی، ۱۳۹۷، ۱۳۶). قاچاق موادمخدر یکی از بازارهای خطرناک قاچاق و معاملات غیرقانونی جهانی است. مطابق با کنوانسیون ۱۹۸۸ مبارزه با قاچاق موادمخدر، قاچاق موادمخدر شامل تولید، ساخت، تقطیر، تهیه، عرضه برای فروش، توزیع، تحویل، واسطه‌گری، ترانزیت، حمل‌ونقل، واردات، صادرات، کشت موادمخدر و روان گردانهاست. هزاران کیلوگرم از موادمخدر غیرقانونی روزانه از مرزهای بین‌المللی قاچاق شده و باعث می‌شود تعداد بی‌شماری از افراد به دام اعتیاد و خشونت کشانده شوند. هم‌زمان با ورود تعداد زیادی از افراد به شبکه و باندهای قاچاق موادمخدر، قاچاق مستقیماً موجب قتل صدها نفر می‌شود (مرتضوی، ۱۳۸۸، ۸۷). همراه با رشد، توزیع و مصرف موادمخدر، شاهد افزایش جرایمی مانند، رشد نرخ زندانیان، تجاوز، جرائم همراه با خشونت، وندالیسم و رفتارهای غیرطبیعی و نابهنجار خواهیم بود. علاوه بر این، قاچاق مواد، قاچاق انسان و به‌تبع آن، تهدید امنیت کشورها را نیز به همراه دارد (نیریلا؛ نیریلا، ۲۰۱۲، ۲۶۰). افزایش قاچاق موادمخدر (مخصوصاً از نوع سازمان یافته) درگیری‌های مرزی و نزاعهای خشونت‌بار را به وجود می‌آورد و باعث قتل و جرائم مرگبار و خشونت‌بار می‌شود (بهره، ۲۰۱۳، ۲۳۸). استفاده و قاچاق مواد، سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی، امنیت و راحتی و رفاه یک کشور را شدیداً

بررسی این سوال است که رویکرد حقوق کیفری ایران و حقوق اتحادیه اروپا در مواجهه با مواد مخدر و روانگردان چگونه است؟ فرضیه مقاله عبارت است اینکه «در حقوق کیفری ایران و حقوق اتحادیه اروپا قوانین متعددی در مبارزه با قاچاق مواد مخدر وضع شده است اما در حقوق اتحادیه اروپا، رویکردهای وضع شده همسو با قواعد حقوق بشری است و قوانین بین‌المللی است». به منظور بررسی سوال مورد اشاره ابتدا رویکرد حقوق کیفری ایران و در ادامه رویکرد حقوق اتحادیه اروپا در مواجهه با مواد مخدر و روانگردان بررسی شده است.

۲. مواد و روش‌ها

مقاله حاضر توصیفی تحلیلی است. مواد و داده‌ها نیز کیفی است و از فیش‌برداری در گردآوری مطالب و داده‌ها استفاده شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در این مقاله، اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌ها نشان داد وضع قوانین جدید آیین دادرسی کیفری و مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ و نیز الحاق ماده ۴۵ به قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۹۶ توسط مجلس تا حد زیادی زمینه اجرای تعهدات بین‌المللی دولت را در خصوص استانداردهای بین‌المللی دادرسی فراهم کرده است. با این وجود، باز هم اعمال مجازات اعدام در جرایم مرتبط با مواد مخدر و روانگردان، مورد انتقاد برخی حقوق دانان داخلی و نهادهای بین‌المللی است. راهبرد ۲۰۱۳-۲۰۲۰

منطقه ای که از صلاحیت در حوزه مبارزه با مواد مخدر بودند)، امکان عضویت در این کنوانسیون برایشان فراهم شده بود (خوش‌صحیت یزدی، ۱۴۰۲، ۳-۴). البته از زمان تصویب قطعنامه‌های ضد تروریسم در شورای امنیت هم چون قطعنامه ۱۳۶۸ و ۱۵۴۴ از آنجا که این قطعنامه‌ها تصریح نموده بودند که تروریسم با سایر فعالیت‌های مجرمانه سازمان یافته بین‌المللی هم‌چون فعالیت‌های مجرمانه مواد مخدری مرتبط می‌باشد، بنابراین هرگونه فعالیت ضد تروریسم بایستی مبتنی بر مبارزه با سایر فعالیت‌های مجرمانه مشابه از جمله جرایم مرتبط با مواد مخدر و مواد روان‌گردان بوده و از این نظر، نقش سازمان‌های منطقه ای و فرامنطقه ای هم چون اتحادیه این رویکرد در راهبرد ۲۰۱۳-۲۰۲۰ مواد مخدری اتحادیه اروپایی و هم چنین دو برنامه چهارپایان نامه سیاستی مبارزه با مواد مخدر که محدوده سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۶ و دومی ۲۰۱۶-۲۰۲۰ را تحت پوشش قرار می‌دهد؛ مندرج شده است (خوش‌صحیت یزدی، ۱۴۰۲، ۳-۴). جدا از این امر، مواد روان‌گردان جدید که به صورت روزانه تحولات زیادی را داشته‌اند یکی از چالش‌های اصلی جدی بر سیاست مبارزه با مواد مخدر و مواد روان‌گردان اتحادیه اروپایی هستند. مواد روان‌گردان جدید، تاثیرات مواد مخدر متعارف و سنتی از جمله هروئین و کوکائین را کاهش می‌دهند. آن‌ها در وب‌سایت‌ها و خیابان‌ها به صورت آزاد به فروش رفته و این گسترده‌گی و در دسترس بودن، خطرناک بودن آن‌ها را نسبت به مواد مخدر سنتی به میزان بسیار زیادی بالا برده و در این زمینه تاثیرات ضد سلامت و ایمنی را مورد نشان قرار می‌دهد. بر اساس آنچه گفته شد، هدف مقاله حاضر

در بند ۱ ماده ۱ قانون اصلاحی قانون مبارزه با مواد مخدر و الحاق موادی به آن مصوب ۱۳۷۶/۸/۱۷ و اصلاحی ۱۳۸۹/۵/۹، کشت خشخاش و کوکا، مطلقاً و کشت شاه‌دانه به‌منظور تولید مواد مخدر یا روان‌گردان‌های صنعتی غیردارویی جرم‌انگاری شده است؛ و مطابق ماده ۲ «مجازات آن در بار اول، ده تا صد میلیون ریال جریمه نقدی و در بار دوم، پنجاه تا پانصد میلیون ریال جریمه نقدی و سی تا هفتاد ضربه شلاق و در بار سوم، صد میلیون تا یک میلیارد ریال جریمه نقدی و یا یک تا هشتاد ضربه شلاق و دو تا پنج سال حبس و در بار چهارم، اعدام تعیین گردیده است».

۵-۱-۲. نگهداری مواد مخدر

نگهداری به معنی در اختیار داشتن، استیلاء و ابقای ید بر مواد می‌باشد. در بعضی از موارد شخصی به درخواست دیگری برای مدت معینی مواد مخدر یا روان‌گردان را نگهداری می‌کند. برای مثال قاچاقچی مواد که به‌طور موقت تا فراهم شدن زمینه‌ی فروش یا انتقال آن، نیاز به نگهداری آن دارد از کسی که انبار یا محل مناسبی در اختیار دارد، می‌خواهد که مواد را برایش نگهداری کند. ممکن است نگهداری در مورد مقادیر جزئی مواد به طریق قرارداد نزد شخص نگهداریکننده، مثل ساک‌دستی یا داخل جیب و لباس انجام شود و یا در خودرو، مغازه، منزل، کارگاه، گاوداری یا هر مکان دیگری نگهداری گردد. نگهداری می‌تواند با اجرت یا رایگان باشد و ممکن است شخصی برای خود مواد را نگه دارد خواه به‌منظور مصرف، فروش، حمل، صدور یا... باشد یا برای دیگری این کار را انجام دهد (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۱-۱۸۶-۱۰).

اتحادیه اروپایی در زمینه مواد مخدر، حول دو محور اصلی یعنی کاهش تقاضای مواد مخدر و کاهش عرضه مواد مخدر می‌چرخد و در این زمینه، سه رویکرد اصلی یعنی هماهنگی، همکاری بین المللی و اطلاعات، پژوهش، نظارت و ارزیابی دنبال می‌نماید.

۵. بحث

۵-۱. رویکرد حقوق کیفری ایران در مواجهه با قاچاق مواد مخدر و روانگردان

تقریباً همه‌ی کشورهای جهان، مصرف و قاچاق مواد مخدر را جرم انگاشته‌اند و بر این نکته اتفاق جهانی وجود دارد. شاهد این ادعا تشکیل کنفرانس‌های مختلف بین‌المللی در این مورد از سال ۱۹۰۹ میلادی تا زمان حاضر است که نتیجه این اتفاق نظر سه کنوانسیون عمده و اساسی در این مورد است. می‌توان جرایم مواد مخدر را این‌گونه تعریف کرد: «هرگونه کشت، ساخت و تبدیل نقل و انتقال، خرید و فروش، اخفا و نگهداری و استعمال، یا مداخله در مواد مخدر که برخلاف موازین قانونی صورت بگیرد را می‌توان جرم مواد مخدر نامید». در ذیل به عناوین مجرمانه مرتبط به مواد مخدر با توجه به قانون اصلاحی مبارزه با مواد مخدر ۱۳۸۹ و به ترتیب اولویت معرفی می‌شوند و علت این-که اول به بحث اعتیاد پرداخته شده است به این دلیل است که اگر بتوان مصرف مواد مخدر را از بین برد روی دیگر جرایم مواد مخدر نیز تأثیر می‌گذارد و کم شدن تقاضا باعث می‌شود که عرضه هم به‌طور ناخواسته کم شود (صبوریان، ۱۳۹۶، ۱۱-۱۰).

۵-۱-۱. جرم کشت، تولید و ساخت

و به آن هم اقرار دارد و در هیچ جای قانون تفاوتی بین خرید یا نگهداری موادی که مصرف شده با مواد موجود، قایل نشده است و بالاخره همه‌ی مواد (جز آنچه کشف می‌شود) به مصرف می‌رسد؛ بنابراین در صورت اثبات جرم باید مرتکب به کیفر برسد اما با توجه به اصل تفسیر مقررات جزایی به نفع متهم و مستنبط از عمومات قانون چنین استظهار می‌شود که مواد مصرف شده مقدمه و لازمه‌ی جرایم اعتیاد و استعمال می‌باشد (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۱۷۸-۱۷۷).

بدین ترتیب این امر واضح است که هر فرد معتاد و یا مصرف کننده به این علت مجازات می‌گردد که برای تحقق این جرم موادی را مورد استفاده قرار داده است و بدون وجود مواد جرم اعتیاد و مصرف مواد، تحقق نمی‌یابد. لذا نمی‌توان فرد معتاد و استعمال کننده را غیر از مجازات مصرف، به مجازات دیگری محکوم نمود. بنابراین نمی‌توان معتاد و مصرف کننده را علاوه بر این جرم برای موادی که مصرف کرده است، مجازات کرد زیرا خلاف موازین حقوقی است. در رویه دیوان عالی کشور و همچنین رویه قضایی دادستان کل کشور نیز این امر پذیرفته شده است.

۵-۱-۴. جرم حمل مواد مخدر

حمل مواد به معنای به همراه بردن و جابه‌جا کردن مواد از محلی به محل دیگر اعم از مباشرت یا تسبیب می‌باشد. جرمی که بیشترین مصادیق افعال مجرمانه‌ی مورد کشف و دست‌گیری را شامل می‌شود و بیشترین پرونده‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. معاذیری چون داشتن بیماری قند و سایر بیماریها و هم‌چنین جهل به قانون قابل پذیرش نبوده و رافع مسؤولیت کیفری مرتکب نیست (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۱۸۹).

۱۸۵). در هر صورت عمل نگهداری مواد، مصداق می‌یابد.

۵-۱-۳. جرم خرید و خرید جزئی به جهت مصرف

خرید مواد عبارت است از: به دست آوردن مواد در مقابل پرداخت وجه یا هر مال دیگری به‌نحویکه صدق عرفی انجام معامله و دادوستد به‌منظور تحصیل مواد بر آن بشود. با توجه به باطل بودن معاملات مواد مخدر منظور از جرم فوق، خرید به مفهوم صحیح و بر طبق قانون مدنی نمی‌باشد بلکه معنا و مفهوم عرفی آن موردنظر است. «در اینجا هدف از انجام دادوستد و معامله‌ی عرفی به دست آوردن مواد می‌باشد و شخصیت فروشنده از حیث مخبر، مأمور یا فروشنده واقعی بودن در تحقق این جرم بی‌تأثیر است. در بزه خرید، مالکیت ثمن و مباشرت در خرید، شرط نیست پس اگر کسی با پول متعلق به دیگری مقداری مواد خریداری کند، کماکان عنوان خریدار مواد را خواهد داشت» (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۱۸۳).

در برخی از موارد که معتادان با مقدار جزئی مواد، به دام مأمورین می‌افتند، مدعی می‌باشند که مواد را برای مصرف شخصی فراهم کرده‌اند. برخی از قضات با توجه به سابقه‌ی اولیه‌ی قانون، عقیده داشتند که نگهداری یا خرید مقدار جزئی مواد برای استعمال، جرم و قابل مجازات نمی‌باشد.

در برخی موارد متهمان دستگیرشده اقرار به خرید و نگهداری مقادیری مواد که بعداً آن را مصرف کرده‌اند، می‌نمایند. در خصوص جرم و قابل مجازات بودن این عمل، بین قضات اختلاف رویه دیده می‌شود. بعضی عقیده دارند: در حال متهم مرتکب جرم شده است

در برخی از موارد قاچاقچیان مواد مورد نظر را از طریق معاوضه به دست می‌آورند. برای مثال خریدار ایرانی در ازای تحویل مقدار مشخص مواد پیش ساز به فروشنده‌ی افغانی، مقداری هرویین اخذ می‌کند یا در مقابل هرویینی که خریداری می‌کند خودرو، کالا، زمین، آپارتمان و سایر اجناس تحویل می‌دهد یا مقداری مرفین یا هرویین با تریاک معاوضه می‌شود (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۱۸۳). سؤال مطرح این است که آیا در معامله‌ی مزبور، خرید یا فروش مواد محقق شده است یا خیر؟ با عنایت به این که در قانون، «معاوضه» به‌عنوان یکی از جرایم مطرح نگردیده و وصف مجرمانه پیدا نکرده است، چنانچه معاوضه را خرید یا فروش تلقی ننماییم این اقدام به‌عنوان یک جرم مستقل قابل کیفر نیست. بنابر عقیده برخی (رحمدل، ۱۴۰۳، ۳۵) این اقدام، خرید تلقی نمی‌شود و چاره‌ای نیست جز این که اقدامات قبل یا پس از معاوضه را برای تشخیص فعل مجرمانه‌ی ارتكابی مورد توجه قرار دهیم؛ همچون حمل، نگهداری یا توزیع مواد.

۵-۱-۶. جرم مخفی کردن مواد مخدر

مخفی کردن مواد به معنای پنهان کردن و از نظرها دور کردن مواد به هر نحو و شیوه می‌باشد، ممکن است مخفی کردن با جاسازی کردن آن در محل‌های مختلف انجام شود؛ مانند قسمت‌های مختلف ساختمان، محل کار، کارگاه، گاوداری، باغ یا باغچه، خانه‌های نیمه‌ساز نزدیک محل استقرار قاچاقچی یا اشیاء گوناگون، مانند داخل لباس، کفش، خودکار، قوطی‌های کنسرو، شکلات، موتورسیکلت و امثال آن یا داخل شکم از طریق بلعیدن یا رحم زنان یا مقعد که اصطلاحاً به آن‌ها بلع یا انباری گفته می‌شود.

«برای ارتكاب جرم وارد و صادر کردن و ترانزیت مواد مخدر، لازم است مواد مخدر از نقطه‌ای دیگر حمل شود. از این رو، حمل، هم از لوازم و مقدمات قاچاق مواد مخدر است و هم این که می‌توان گفت، در مفهوم عناوین مزبور مستتر است. باین حال قانون‌گذار در مصوبه مبارزه با مواد مخدر، در موارد زیر حمل را تحت عنوان مستقل مورد توجه قرار داده است» (صوریان، ۲۰، ۱۳۹۶):

۱- ماده‌ی ۳ «مصوبه مبارزه با مواد مخدر» حمل بذر یا گرز خشخاش یا برگ کوکا و یا بذر شاه-دانه را جرم تلقی کرده و مستوجب مجازات یک میلیون تا سی میلیون ریال جزای نقدی و یک تا هفتاد ضربه شلاق دانسته است (رحمدل، ۱۳۷۹، ج ۴، ۲۹).

۲- ماده ۲ حمل تریاک و دیگر مواد مذکور در ماده ۴ را جرم تلقی و برحسب میزان مواد مخدر موضوع حمل، برای جرایم مزبور مجازات تعیین کرده است.

۳- ماده ۸ اقدام به حمل هروئین، مرفین، کوکائین و دیگر مشتقات شیمیایی مرفین و کوکائین را جرم تلقی و حسب میزان مواد مخدر موضوع حمل، برای آن‌ها مجازات تعیین کرده است.

۴- ماده ۴۰ الحاقی اقدام به حمل کدئین، متادون و مواد صنعتی و شیمیایی، از قبیل انیدرید استیک، اسید اتر اتیلیک، اسید فنیل استیک، کلرو استیل و سایر مواد مندرج در ماده ۱۲ کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان مصوب ۱۹۸۸ را جرم تلقی کرده و مستوجب مجازات‌های مقرر در ماده ۵ «مصوبه مبارزه با مواد مخدر» قرار داده است.

۵-۱-۵. جرم معاوضه مواد مخدر

مشتریان نظام عدالت کیفری را در زمینه مواد مخدر تشکیل می‌دهند (رحمدل، ۱۳۹۱، ج ۲، ۳۵).

هر کس بنگ، چرس، گراس، تریاک، شیر، سوخته، تفاله تریاک و یا دیگر مواد مخدر یا روان‌گردان‌های صنعتی غیر دارویی که فهرست آنها به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد را به هر نحوی به کشور وارد و یا به هر طریقی صادر یا ارسال کند یا مبادرت به تولید، ساخت، توزیع یا فروش کند یا آن را در معرض فروش قرار دهد، با رعایت تناسب و با توجه به مقدار مواد مذکور، به مجازات‌های زیر محکوم می‌شود: «تا ۵۰ گرم ماده مخدر، تا شصت میلیون (۶۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال جریمه نقدی و تا ۵۰ ضربه شلاق؛ بیش از ۵۰ گرم تا ۵۰۰ گرم، از شصت میلیون (۶۰,۰۰۰,۰۰۰) تا صد و پنجاه میلیون (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال جریمه نقدی و ۲۰ تا ۷۴ ضربه شلاق و در صورتی که دادگاه لازم بداند تا ۳ سال حبس؛ بیش از ۵۰۰ گرم تا ۵ کیلوگرم، از صد و پنجاه میلیون (۱۵۰,۰۰۰,۰۰۰) تا ششصد میلیون (۶۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال جریمه نقدی و ۵۰ تا ۷۴ ضربه شلاق و ۳ تا ۱۵ سال حبس؛ بیش از ۵ کیلوگرم، اعدام و مصادره اموال ناشی از همان جرم». هرگاه محرز شود مرتکبین جرایم موضوع بند ۴ این ماده برای بار اول مرتکب این جرم شده و موفق به توزیع یا فروش آنها هم نشده‌اند و وزن مواد ۲۰ کیلو یا کمتر باشد، دادگاه با جمع شروط مذکور آنها را به حبس ابد و ۷۴ ضربه شلاق و مصادره اموال ناشی از همان جرم می‌کند. برای مواد بیش از ۲۰ کیلوگرم، مرتکبین تحت هر شرایطی اعدام می‌شوند.

۵-۱-۶. جرم فروش مواد مخدر

گاهی مخفی کردن مواد برای گمراه کردن مأموران و عدم کشف آن حین جابه‌جایی و حمل یا برای نگاهداری موقت و یا هنگام نگاهداری آن صورت می‌گیرد هرگاه مخفی کردن مواد برای نگاهداری آن باشد هر دو جرم به‌طور هم‌زمان تحقق یافته است. مع‌ذک در این صورت و در فرضی که مخفی کردن برای حمل انجام می‌شود چون فعل واحد عنوان‌های متعدد جرم را پیدا می‌کند، یک مجازات برای مرتکب تعیین می‌شود؛ اما در هر حال چون مخفی کردن با نگاهداری و هم‌چنین حمل با مخفی کردن لازمه دارد (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۱۸۹). بدین ترتیب، حسب مورد اطلاق عناوین مجرمانه‌ی مخفی کردن و حمل کردن بر اعمال مزبور، به نظر می‌رسد درست‌تر باشد.

۵-۱-۷. جرم عرضه مواد مخدر

مفهوم عرضه در ماده ۴۰ الحاقی مصوبه مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۷۶ ذکر شده است. به‌غیر از این ماده، در سایر مواد از عبارت «در معرض فروش قرار دادن» استفاده شده است برای مثال در مواد ۴ و ۸ در معرض فروش قرار دادن مواد مخدر مذکور جرم شناخته شده است. در کشور ما خرده‌فروشان قسمت اعظم متهمان را تشکیل می‌دهند؛ چون‌اولا این افراد بیش‌تر در محل‌های عمومی، مواد مخدر می‌فروشدند و بیش‌تر در معرض دست‌گیری قرار دارند و دست‌گیری آنان نیز آسان‌تر است، زیرا این افراد در شبکه توزیع قرار دارند و با افراد بیش‌تری در ارتباط هستند، از این‌رو شناسایی آنان آسان‌تر است. در حقوق ایران با خرده‌فروشان با شدت برخورد می‌شود و در نظام کیفری ایران نیز این افراد بیش‌ترین

حمل می‌شود و قصد توزیع داخلی وجود ندارد. هرچند ممکن است در برخی موارد توزیع هم صورت بگیرد ولی در واردکردن و صادر کردن، وضعیت به این صورت نیست. اگرچه در بند ۳ ماده ۱ که در مقام احصاء جرایم موضوع مصوبه است به جرمی تحت عنوان ترانزیت اشاره شده است، ولی در مواد بعدی ذکری از این عنوان نشده است. با این حال می‌توان جرم موضوع تبصره ۱ ماده ۸ را تحت عنوان ترانزیت مورد بحث قرار داده چون این تبصره مقرر داشته است: «هرگاه محرز شود مرتکب جرم موضوع بند ۶ برای بار اول مرتکب این جرم شده و موفق به توزیع و فروش آن هم نشده در صورتی که میزان مواد بیش از یک صد گرم نباشد با جرم شروط مذکور یا عدم احراز قصد توزیع یا فروش در داخل کشور با توجه به کیفیت و مسیر حمل دادگاه به حبس ابد و مصادره اموال به استثناء هزینه تأمین زندگی متعارف برای خانواده محکوم، حکم خواهد داد».

قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سوم دی ۱۳۹۲ اصلاحی ۱۳۹۴/۷/۲۲ در بند الف ماده ۱ قاچاق را، هر فعل یا ترک فعلی دانسته است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و بر اساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد؛ و در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود. قاچاقچی حرفه‌ای در بند ش ماده ۱، شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود و ارزش کالا یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از ده میلیون ریال باشد. در ماده ۴۷ قانون ق.م.ا در سال ۹۲ تیر در بند ت، قانون‌گذار قاچاق عمده‌ی مواد مخدر یا روان‌گردان، مشروبات

فروش مواد عبارت است از فعل مثبت مادی یا اعتباری انتقال معوض مواد مخدر یا روان‌گردان به دیگری. ممکن است فروش به دادوستد انجام شود، در این صورت اگر قبل از انجام دادوستد و تحویل مواد به خریدار با عملیات مأموران، فروش انجام نشود، جرم در معرض فروش قراردادن مواد محقق شده است و بر اساس این ماده تفاوتی بین عنوان‌های مجرمانه فوق وجود ندارد، بنابراین مرتکب که علاوه بر حمل‌ونگه‌داری مواد، آن را در معرض فروش گذاشته است به یک مجازات محکوم می‌شود. فروش اعتباری مواد، انجام آن بدون دادوستد است. آنجا که فروشنده و خریدار با انجام مذاکره‌ی حضوری یا به وسیله تلفن، نامبر و امثال آن، در مورد فروش مواد توافق می‌کنند؛ در این قرض تحقق جرم نیازمند دادوستد مواد و عوض آن و قبض و اقباض نمی‌باشد و اگر پس از مذاکره و نوافل فروشنده و خریدار هنگام تحویل مواد، طرفین معامله دست‌گیر شوند، در این فرض نمی‌توان فروش مواد را جرم عقیم محسوب نموده و فروشنده و خریدار اعتباری را از اتهام خرید و فروش معاف دانست (ذبحی، ۱۳۹۸، ج ۲-۱، ۳۳۸). یکی از مصادیق فروش اعتباری جایی است که فروشنده مادی را که برای حمل، نگه‌داری یا اقدام دیگر در تصرف شخصی قرار داده با او معامله کرده و در کل یا قسمتی از مواد را به او می‌فروشد، بدون آن که انتقال عادی مواد صورت پذیرد.

۵-۱-۷. جرم وارد کردن و صادر کردن مواد مخدر

فرق جرم ترانزیت از جرایم واردکردن و صادر کردن مواد مخدر آن است که در ترانزیت، مواد مخدر معمولاً به قصد عبور دادن از کشوری به کشوری دیگر،

که دسامبر ۲۰۲۰ توسط شورای اروپا تصویب شده، مجدد مورد تایید قرار گرفته است.

استراتژی مبارزه با مواد مخدر اتحادیه اروپایی برای سال‌های ۲۰۲۰-۲۰۱۳ یک چارچوب سیاسی و یک سری اولویت‌ها را برای اتحادیه اروپا که توسط دولت‌های عضو و موسسات آن مورد تایید قرار گرفته‌اند، ارائه می‌دهد. این استراتژی برای ۲۰۲۰-۲۰۱۳ تعریف شده است، چارچوب و اهداف آن به صورت دو برنامه چهار ساله محافظه‌کارانه به همراه برنامه‌های اقدام می‌باشد. این استراتژی به موضوعاتی همچون حقوق بشر، دموکراسی، آزادی و برابری توجه داشته و همچنین مبتنی بر حقوق بین الملل و کنوانسیون‌ها مرتبط با مبارزه با مواد مخدر سازمان ملل متحد می‌باشد که چارچوب قانونی مربوط به برخورد با پدیده مواد مخدر غیر قانونی را ارائه می‌نمایند. استراتژی مذکور در بردارنده اسناد سیاسی مرتبط سازمان ملل متحد از جمله اعلامیه جهانی حقوق بشر و طرح اقدام در خصوص همکاری‌ها در جهت یک استراتژی متوازن و یکپارچه برای کنترل جهانی مواد مخدر که در سال ۲۰۰۹ پذیرفته شد، می‌باشد (صدقی، ۱۳۹۹، ۵۶).

این استراتژی در بردارنده رویکردهای جدیدی است که چالش‌های جدید که در سال‌های اخیر مورد شناسایی قرار گرفته‌اند را هدف قرار می‌دهد. در این رابطه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود: ۱. افزایش روند استفاده از مواد روانگردان که ترکیبی از مواد قانونی و غیر قانونی است، ۲. روند استفاده از مواد غیر قانونی همچون الکل و داروهای تحت کنترل و مواد مخدر غیر قانونی، ۳. لزوم تضمین و بهبود دسترسی به داروها و مواد تحت کنترل، ۴. نیاز به

الکلی و سلاح و مهمات قاچاق انسان و شروع به آن‌ها را غیرقابل تعویق و تعلیق دانسته است (سپاهی، ۱۳۹۷، ۸۹)

وارد کردن و صادر کردن مواد مخدر از مصادیق بارز قاچاق مواد مخدر هستند. وارد کردن معمولاً در کشورهای مصرف‌کننده و ترانزیت صورت می‌گیرد و صادر کردن در کشورهای تولیدکننده، کشور ایران، هرچند از سال ۱۳۵۹ دیگر جزء کشورهای تولیدکننده نیست، ولی قانون‌گذار عنوان مجرمانه صادر کردن را هنوز در قانون حفظ کرده است؛ چون قاچاقچیان مواد مخدر وارد شده به ایران را به کشورهای خارجی صادر می‌کنند.

۵-۲. پدیده قاچاق در اتحادیه اروپا

در طول دو دهه گذشته، اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن رویکرد مشترکی را برای رسیدگی به پیامدهای امنیتی و بهداشتی قاچاق مواد مخدر و مصرف آن ایجاد کرده‌اند. رویکرد اتحادیه اروپا بر این اساس استوار است: الف) شواهدی مبنی بر اینکه چه چیزی از نظر سیاست‌ها و اقدامات موثر است و چه مواردی کارساز نیست؛ ب) تعادل بین کاهش عرضه مواد و کاهش تقاضای آن (۳) چند رشته‌ای بودن، با توجه به ماهیت مقطعی پدیده مواد مخدر؛ (۴) نوآوری و آینده نگری، با توجه به پیچیدگی وضعیت مواد و بازار؛ (۵) احترام به حقوق بشر، برابری جنسیتی و برابری سلامت؛ (۶) مشارکت جامعه مدنی

این رویکردها در «استراتژی مواد مخدر - ۲۰۱۳-۲۰۲۰ اتحادیه اروپا» هم وجود داشت و حالا در «استراتژی مواد مخدر ۲۰۲۱-۲۰۲۵ اتحادیه اروپا»

المللی در موضوع مواد مخدر، ۴) همکاری و مشارکت در انتشار بهتر نتایج نظارت، تحقیقات و ارزیابی و همچنین درک بهتر کلیه ابعاد پدیده مواد مخدر و اثر مداخلات جهت اتخاذ سیاست ها و اقدامات جامع و مبتنی بر شواهد.

استراتژی مورد بحث بر اساس دو سیاست ساماندهی شده است که عبارتند از: الف). کاهش تقاضای مواد مخدر

ب). کاهش عرضه مواد مخدر (زارعی کوشا، ۱۳۹۴، ۴۵)

این سیاست در بردارنده فعالیت هایی همچون هماهنگی و همکاری های بین المللی، تحقیقات، اطلاعات، نظارت و ارزیابی است که دو طرح اقدام پی در پی، برای سال های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۷ پیشنهاد شد که در قالب دو طرح مذکور اقدامات ویژه ای با یک زمانبندی، طرف های مسئول، شاخص ها و ابزارهای ارزیابی ارائه گردید.

۱) سیاست کاهش تقاضای مواد مخدر

سیاست کاهش تقاضا در بر دارنده طیفی از اقدامات تقویتی مهم و متقابل شامل پیشگیری (محیطی، جهانی، انتخابی و مشخص شده) شناسایی اولیه، مداخله، کاهش خسارت و خطر، درمان، بازپروری، بازتوانی و جامعه پذیری می باشد. در زمینه کاهش تقاضای مواد مخدر، اهداف استراتژی اتحادیه اروپا شامل همکاری و مشارکت به منظور کاهش مصرف مواد مخدر، به تاخیر انداختن سن مصرف مواد مخدر، پیشگیری و کاهش مشکلات استفاده از مواد مخدر خسارت ها و خطرات بهداشتی و اجتماعی مرتبط با مواد مخدر با بهره گیری از یک رویکرد یکپارچه، چند

بهبود کیفیت، پوشش و تنوع خدمات کاهش تقاضای مواد مخدر، ۵. استمرار شیوع بالای مرگ و میر ناشی از مواد مخدر در کشورهای عضو اتحادیه اروپا، ۶. استمرار شیوع بالای امراض خونی خصوصا ویروس هپاتیت در میان مصرف کنندگان تزریقی مواد مخدر و خطرات بالقوه ای که شیوع عفونت اچ آی وی و دیگر امراض خونی مرتبط با مصرف تزریقی مواد مخدر در پی دارد. ۷. لزوم هدف قرار دادن مصرف مواد مخدر از طریق رویکرد مراقبت بهداشتی یکپارچه، ۸. پویایی بازارهای مصرف غیر قانونی مواد مخدر از جمله انتقال مسیرهای قاچاق، جرائم سازمان یافته در خطوط مرزی و استفاده از تکنولوژی نوین ارتباطی بعنوان یک تسهیل کننده جهت توزیع غیر قانونی مواد مخدر و داروهای روانگردان جدید، ۹. ضرورت جلوگیری از انحراف پیش سازها، مواد اولیه پیش سازها و دیگر مواد شیمیایی اساسی در ساخت غیر قانونی مواد مخدر از کانال های قانونی به بازارهای غیر قانونی و جلوگیری از انحراف مواد شیمیایی مورد استفاده در انواع مواد مخدر.

اهداف مورد نظر در اتحادیه اروپا عبارت است از: ۱) همکاری و تعامل جهت کاهش تقاضا برای مصرف مواد مخدر، وابستگی مواد مخدر و خطرات و خسارت های بهداشتی و اجتماعی مرتبط با مواد مخدر، ۲) همکاری به منظور قطع بازارهای غیر قانونی مواد مخدر و کاهش دسترسی به مواد مخدر غیرقانونی، تشویق هماهنگی ها از طریق ارائه سخنرانی ها و تجزیه و تحلیل اقدامات و چالش ها در زمینه مواد مخدر در سطوح اتحادیه اروپا و بین الملل، ۳) تقویت بیشتر گفتگو ها و همکاری ها اتحادیه اروپا با دیگر کشورها و سازمان های بین

۷. توسعه و گسترش مدل های یکپارچه مراقبت، پوشش نیازهای مرتبط با مشکلات ذهنی و جسمی، بازپروری، حمایت اجتماعی به منظور بهبود و افزایش وضعیت بهداشتی و اجتماعی، جامعه پذیری اجتماعی مجدد، مشکل بازتوانی مصرف کنندگان مواد مخدر،

۸. توسعه موثر اقدامات کاهش تقاضای مواد مخدر جهت کاهش و به تاخیر انداختن شروع مصرف مخدر که نیازمند گروه های خاص، الگوهای از مصرف مواد مخدر و توجه ویژه به گروههای آسیب پذیر و حاشیه ای،

۹. جلوگیری از گسترش مصرف مواد مخدر در سطوح محلی و منطقه ای که ممکن است بهداشت عمومی را در سطح اتحادیه اروپا تهدید نماید از طریق تضمین هماهنگی و رویکردهای مشترک موثر،

۱۰. اولویت های کاهش تقاضای مواد مخدر باید در بردارنده ویژگی ها، نیازها و چالش های ویژه ای که پدیده مواد مخدر در سطوح ملی و اتحادیه با آن درگیر باشد. این الزام آواراست تا سطح مناسب از منابع در سطوح محلی و اتحادیه اروپا به این امر تخصص یابد (صدقی، ۱۳۹۹، ۵۷).

ب) کاهش عرضه مواد مخدر

هدف استراتژی اتحادیه اروپا در زمینه کاهش عرضه مواد مخدر، کاهش دسترسی به مواد مخدر غیر قانونی از طریق قطع قاچاق غیر قانونی مواد مخدر، بی مصرف کردن جرائم سازمان یافته که در تولید و قاچاق مواد مخدر درگیر هستند و تبادل موثر اطلاعات نیروهای مبارزه با مواد مخدر و همچنین

بعدی و مبتنی بر شواهد و همچنین از طریق ارتقاء و سالم سازی وابستگی بین سیاست های بهداشتی، اجتماعی و عدالت قید شده است (کمپن و فودوروف، ۲۰۱۹، ۷۸).

در زمینه کاهش تقاضای مواد مخدر اولویت های زیر به ترتیب عبارتند از:

۱. بهبود دسترسی، دستیابی و پوشش موثر و متنوع اقدامات کاهش تقاضای مواد مخدر، ارتقاء استفاده و تبادل رویه های برتر به همراه توسعه و اجرای استانداردهای پیشگیری،

۲. بهبود دسترسی و اثربخشی برنامه های پیشگیری (از اثرات اولیه تا اثرات بلندمدت آن)

۳. ارتقاء آگاهی درباره خطر مصرف مواد مخدر غیر قانونی و دیگر داروهای روانگردان و پیامدهای مرتبط با آن، که به همین منظور اقدامات پیشگیری باید شناسایی اولیه، مداخلات، و ارتقاء سبک زندگی بهداشتی و پیشگیری هدفمند را شامل شود.

۴. سرمایه گذاری در زمینه تحقیقات پیرامون اقدامات موثر در زمینه کاهش خطر و خسارت با هدف کاهش مرگ و میرهای مرتبط با مواد مخدر و امراض خونی، ویروس ایدز و هپاتیت و غیره،

۵. گسترش دسترسی، دستیابی و پوشش موثر و متنوع خدمات درمانی در سطح اتحادیه اروپا نسبت به مصرف و وابستگی به مواد مخدر جهت فراهم نمودن امکان ورود افراد علاقمند به فرایند درمان،

۶. افزایش اقدامات دستیابی و پوشش اقدامات کاهش تقاضای مواد مخدر در زندان ها و همچنین ارزیابی وضعیت بهداشتی و نیازهای زندانیان،

آژانس های مبارزه با مواد مخدر در داخل و بین دول عضو بیش از پیش تقویت شود.

۷. در جاهای که ضروری است، باید از ابتکارات همکاری منطقه ای جهت برخورد با تهدیدات ناشی از انتقال، قاچاق مواد مخدر و جرائم سازمان یافته استفاده شود و این کار بایستی از طریق اقدامات هماهنگ صورت پذیرد که انجام این اقدامات مستلزم ساماندهی سازگار و قانونی در سطح اتحادیه می باشد و باید مبتنی بر ارزیابی ها و تجربه و تحلیل بوده و ساختارهای این اقدام باید انعطاف پذیر باشد.

۸. هر جای که ضروری باشد از همکاری های مبارزه با موادمخدر و قضایی مرتبط با مواد مخدر و بهره گیری از رویه های موجود از طریق واکنش های سریعتر و دقیق تر تقویت گردد و حمایت از فعالیت های مبارزه با مواد مخدر و قضایی و تبادل دانش و اطلاعات صورت پذیرد.

۹. تقویت چارچوب قانونگذاری اتحادیه اروپایی در زمینه هایی که ضرورت آن احساس شود. همچنین تقویت واکنش اتحادیه اروپا در رابطه با روند های جدید و تضمین تلاش های همکارگونه،

۱۰. اتحادیه اروپا باید سیاست های موثرتر در زمینه کاهش عرضه مواد مخدر از طریق تقویت ارزیابی و تجزیه و تحلیل برای بهبود درک بازارهای مواد مخدر، جرائم مرتبط با مواد مخدر و اثر بخشی واکنش های نیروهای مبارزه کننده کار کند.

۱۱. به منظور جلوگیری از جرم، پرهیز از بازگشت (عود) و اثرگذاری و اثربخشی باید سیستم جنایی تقویت گردد، در حالی که تناسب بین تشویق های اتحادیه اروپا در مواردی که ارزیابی و اجرای موثر

افزایش تبادل اطلاعات، در زمینه کاهش عرضه مواد مخدر اولویت های این استراتژی بشرح ذیل است:

۱. تقویت همکاری و هماهنگی بین آژانس های مبارزه با مواد مخدر در سطوح استراتژی و عملیاتی و این همکاری و هماهنگی نبایستی محدود باشد، بلکه باید در بردارنده بهبود تبادل اطلاعات در مرزها، تبادل اطلاعات و روش های برتر و همچنین انجام عملیات و بررسی های مشترک و همکاری با کشورهای ثالث در خصوص جرائم سازمان یافته مرتبط با مواد مخدر در داخل اتحادیه اروپا باشد.

۲. کاهش بیش از پیش تولید، قاچاق و توزیع و فروش مواد مخدر غیر قانونی و تسهیل این قبیل فعالیت ها و همچنین کاهش انحراف پیش سازهای مواد مخدر و دیگر مواد شیمیایی که در ساخت انواع مواد مخدر مورد استفاده قرار می گیرند.

۳. ارائه پاسخ موثر و قاطع به روندهای موجود همچون انحراف مواد شیمیایی

۴. توجه ویژه به تکنولوژی های نوین که بعنوان تسهیل کننده تولید، بازیابی، قاچاق و توزیع مواد مخدر نقش مهم و با اهمیتی دارند.

۵. دول عضو باید به همکاری و هماهنگی در سطح اتحادیه اروپا و همچنین با سازمان ها و آژانس های بین المللی ادامه دهند.

۶. در سطح اتحادیه اروپا تاکید بر تبادل اطلاعات میان نیروهای مبارزه با موادمخدر بین کشورهای عضو خواهد بود تا از این طریق، شاهد کاهش عرضه مواد مخدر باشیم و هماهنگی و همکاری نزدیک بین

در همین حال اتحادیه اروپایی و دولت های عضو آن، در طول دو دهه گذشته، رویکرد اروپایی به منظور مورد توجه قرار دادن مواد مخدر به طور پیوسته را دنبال نموده اند. البته ورود اتحادیه اروپایی به حوزه های مسایل کیفری از جمله مواد مخدر به صورت منسجم بسیار دیر صورت گرفت و در واقع اولین بار در سال ۱۹۹۳ میلادی با صدور سندی تحت عنوان (امور دادگستری و داخله) به موجب پیمان ماستریخت ۱۹۹۳ میلادی به عنوان یک سند بنیادین در حوزه سیاست خارجی اتحادیه اروپایی مورد تبعیت قرار گرفت. در حوزه مواد مخدر، پیش از انعقاد پیمان ماستریخت، واکنش اتحادیه اروپایی در مقابله با مواد مخدر به طور عمده تحت الشعاع بند ج ماده ۲۶ کنوانسیون بین المللی مبارزه با مواد مخدر ۱۹۸۸ میلادی بود که در آن (سازمان های اقتصادی منطقه ای که از صلاحیت در حوزه مبارزه با مواد مخدر بودند)، امکان عضویت در این کنوانسیون برایشان فراهم شده بود.

راهبرد ۲۰۱۳-۲۰۲۰ اتحادیه اروپایی در زمینه مواد مخدر، حول دو محور اصلی یعنی کاهش تقاضای مواد مخدر و کاهش عرضه مواد مخدر می چرخد و در این زمینه، سه رویکرد اصلی یعنی هماهنگی، همکاری بین المللی و اطلاعات، پژوهش، نظارت و ارزیابی دنبال می نماید. بر مبنای نتایج تحقیقاتی که از ارزیابی راهبرد ۲۰۱۳-۲۰۲۰ اتحادیه اروپایی به دست آمده است، برنامه اقدام ۲۰۱۷-۲۰۲۰ یک واکنش قوی به چالش های جدید سلامت و امنیت در حوزه مصرف و قاچاق مواد مخدر و روان گردان به دست می دهد. این برنامه اقدام جدید در حالی که حوزه های اصلی سیاستی

سیاست ها و برنامه های مواد مخدر در بردارنده جایگزین های مناسب (همچون آموزش، درمان، بازپروری، مراقبت و جامعه پذیری مجدد) برای مجرمینی که از مواد مخدر استفاده می کنند، تضمین شود (طحانان، ۱۳۹۴، ۴۷).

۶. نتیجه

نتایج نشان داد با الحاق ماده ۴۵ به قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۹۶ توجه به سیاست جنایی مشارکتی و درمانی بیشتر شده و قانونگذار توجه ویژه ای به بازپروری معتادان و اصلاح و تربیت آنها داشته است. بنابراین این فرضیه ای ما که قانونگذار ایران در اصلاحیه های قانون مبارزه با مواد مخدر در سالهای ۱۳۸۹ و ۱۳۹۶ به سیاست جنایی مشارکتی و اصلاحی توجه ویژه داشته قایل تأیید می باشد. آخرین ابتکار قانونگذار ایرانی به دنبال شناسایی راهکار مناسب برای کنترل جرائم مرتبط با مواد مخدر، الحاق ماده های به قانون مبارزه با مواد مخدر در سال ۱۳۹۶ بوده است که مجازات اعدام را محدود کرده و حبس های طولانی مدت و جزای نقدی نسبتا سنگین را در بسیاری از موارد جایگزین آن ساخته است. از سوی دیگر، میزان جزای نقدی پیش بینی شده در ماده ۴۵ الحاقی به قانون مبارزه با مواد مخدر، تناسبی با منافع مورد انتظار از این جرائم ندارد. در نتیجه، مرتکبان بالقوه، هنگامی که منافع سرشار از این جرائم را با جزای نقدی نسبتا اندک مقرر در این ماده می سنجدند، کفه ترازو را به سمت منافع این جرائم سنگین تر خواهند دید و به همین دلیل هم به سوی ارتکاب جرم سوق داده خواهند شد. این امر معنایی جز کاسته شدن از میزان بازدارندگی این مجازات ندارد.

در این پژوهش تضاد منافع وجود ندارد.

راهبرد ۲۰۱۳-۲۰۲۰ مواد مخدری را مورد توجه قرار می‌دهد، اولویت‌های جدید اقدام اتحادیه اروپایی در زمینه مواد مخدر را شناسایی نموده و بر لزوم کاربرد فناوری‌های اطلاعات جدید در زمینه پیشگیری از ارتکاب جرایم مرتبط با مواد مخدری تکیه می‌نماید.

اتحادیه اروپایی به طور عمده از ژوئن ۲۰۱۱ و با گزارش کمیسیون سیاست خارجی خود تحت عنوان مبارزه با مواد مخدر در اتحادیه اروپایی در زمینه مبارزه با این مواد خطرناک ورود جدی‌تر داشت. بر مبنای این گزارش، اهدافی برای فعالیت اتحادیه اروپایی در زمینه مبارزه با مواد مخدر ترسیم شده است که با مباحث حکمرانی مطلوب نیز ارتباط برقرار می‌کند: ۱- یک ساز و کار خاص نظارت و پایش مواد مخدری در اتحادیه اروپایی و اینکه گزارش ضد مواد مخدر و روان‌گردان اتحادیه اروپایی که بایستی هر دو سال یک بار منتشر شود؛ ۲- ایجاد یک گروه کارشناسی برای پایش و ارزیابی گزارش ضد مواد مخدر و روان‌گردان اتحادیه اروپایی؛ ۳- ایجاد و توسعه یک برنامه تشریح تجربیات در حوزه مبارزه با مواد مخدر و مواد روان‌گردان؛ ۴- تحقق تعهدات اتحادیه اروپایی به دنبال تصویب کنوانسیون بین‌المللی جرایم سازمان یافته بین‌المللی برای انجام تعهدات مربوط به خودارزیابی جرایم سازمان یافته بین‌المللی نیز محسوب می‌شوند.

۷. سهم نویسندگان

همه نویسندگان مشارکت برابر داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

منابع

فارسی

– شایگان، فریده؛ رحمانی کالکوب، اسماعیل، «ضرورت همسویی مجلس شورای اسلامی با تعهدات بین المللی دولت در مقابله با جرائم مرتبط با مواد مخدر و روانگردان»، نشریه پژوهش حقوق عمومی، شماره شصت و دو، ۱۳۹۸.

– صبوریان، مهدی، «رویکرد عدالت ترمیمی در قبال جرائم مواد مخدر»، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی استاد محمد علی حاجی ده آبادی، قم، دانشگاه قم، ۱۳۹۶.

– صدقی، زرین، جرم زدایی از استعمال مواد مخدر در حقوق ایران و اروپا، چاپ اول، تهران، انتشارات مهر کلام، ۱۳۹۹.

– طحانان، محمود، مقایسه سیاست‌های مبارزه با مواد مخدر در جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم سیاسی، ۱۳۹۴.

– عرفانی، ابراهیم؛ مصطفایی، نادر، «تعامل رسانه‌ها با سیاست کیفری ایران در قبال جرائم مواد مخدر»، نشریه قانون یار، شماره هشت، ۱۳۹۷.

– مرتضوی، سعید، قاچاق مواد مخدر و روانگردان (سیاست جنایی ایران و فرانسه با اشاره به اسناد بین المللی)، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد، ۱۳۸۸.

لاتین

– Behera, Bhagaban, «Drug Trafficking as a Non-traditional

– خوش صحبت یزدی، سینا، «مقایسه سیاست جنایی ایران، اتحادیه اروپایی و سازمان ملل متحد در مبارزه با مواد مخدر و مواد روان گردان»، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی استاد محمود یوسف وند، قم، دانشکده اصول الدین مرکز قم، ۱۴۰۲.

– ذبحی، حسین، شرح جامع قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب سال ۱۳۶۷ با اصلاحات و الحاقات بعدی در نظم حقوقی جدید، جلد اول و دوم، چاپ دوم، تهران، نشر مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضاییه، ۱۳۹۸.

– رحمدل، منصور، حقوق کیفری مواد مخدر، جلد دوم، چاپ سوم، تهران، نشر دادگستر، ۱۳۹۱.

– رحمدل، منصور، سیاست جنایی ایران: در قبال جرایم مواد مخدر، چاپ پنجم، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۹۷.

– رحمدل، منصور، حقوق کیفری مواد مخدر، جلد چهارم، چاپ اول، تهران، انتشارات روزنامه رسمی کشور، ۱۳۷۹.

– زارعی کوشا، محمدعلی، مصرف مواد مخدر و مشکلات مرتبط با آن در کشورهای اروپایی، نشریه ایران پاک، شماره هشتاد و هفت، فروردین ۱۳۹۴.

– سپاهی، فاطمه، سیاست جنایی جرم قاچاق مواد مخدر در ایران و پاکستان، چاپ اول، انتشارات مهر کلام، ۱۳۹۷.

Security Threat to Central Asian State», Jadavpur Journal of International Relation, No.2, 2013.

– Niriella, Muthukuda; Niriella, Jeeva, Effective Measures in Eliminating Illicit Drug Using and Trafficking- Sri Lankan Experience, 2nd edition, Colombo, Publications Sri Lankan, 2012.

– Kempen, Piet Hein van and Fedorov, Masha, obligations under European Law Regarding Cannabis: EU Laws on Drugs ,London Cambridge University Press, 219.

شپوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی